

СПЕЦИФІКА НАВЧАЛЬНИХ ВИДАНЬ І ВИМОГ ДО НИХ

1. Сучасний стан розвитку навчальної літератури
2. Вимоги до підручників
3. Функції якісних підручників
4. Система побудови навчальної літератури

Література:

1. Більшість підручників для вищої школи – «відверта халтура» // Освіта.ua.– 9.04.09. – Режим доступу до сайту: <http://osvita.ua/news/3579>.
2. Міністерство Освіти і Науки України. Наказ 27.06.09 №588
3. Ключковська І. М. Структурування змісту інтегративного підручника з іноземних мов для майбутніх фахівців інженерних спеціальностей: Автореферат дис. канд. пед. наук : спец.13.00.04 «Професійна педагогіка» / І. М. Ключковська. – Тернопіль, 2006. – 20 с.
4. Проблеми підручника для вищої школи: Матеріали науково-методичної конференції (Вінниця, 2001р. Т.1) / Міністерство освіти України, Вінницький Національний технічний університет. – В. : Вінн. Націон. техн. ун-т, 2001. – 225с.
5. Проблеми шкільного і вузівського підручника: Збірник. наук. праць. Вип. 1. / Укл.: В.В.Оліфіренко; наук. ред. В.С.Білецького і В.В.Оліфіренка. – Донецьк: Український культурологічний центр, 2001. – 115 с.

В умовах модернізації освіти викладач нині має можливість обрати підручник, який імпонує його навчальній стратегії та методиці. Проте, серед широкого спектру надрукованого нелегко знайти саме той, який відповідає всім вимогам стосовно науково-методичного забезпечення підготовки сучасного молодого конкурентоспроможного фахівця.

Реформування освіти в Україні у відповідності з Болонською системою передбачає різномірневу освітньо-кваліфікаційну підготовку випускників, а саме бакалаврів, спеціалістів, магістрів. Це, в свою чергу, веде до вдосконалення та змін навчальних програм, появи нових спеціальностей тощо. Видання підручників та посібників, вочевидь, не встигає за цими змінами ні за якісним, ні за кількісним показниками. Варто зазначити, що зміни навчальних програм передбачають значне скорочення годин аудиторних занять, натомість збільшується обсяг самостійної позааудиторної роботи студента. Останнє актуалізує необхідність досконалого підручника, котрий компенсував би нестачу лекцій та семінарів, живого спілкування з викладачем.

Серед основних недоліків літератури відзначаємо компіляцію вже надрукованого матеріалу, використання невідредагованих машинних перекладів з іноземних джерел, практичну відсутність власних джерел. Зважаючи на це, міністерство освіти і науки стало приділяти значну увагу вищезначеній проблемі: сформовано галузеву цільову програму “Підручник вищої школи”, впроваджено нові “Методичні рекомендації щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів та тимчасовий Порядок надання навчальній літературі грифів Міністерства освіти і науки України” [2].

Продуктивні шляхи розв’язання цієї проблеми пропонують науковці. Так, теоретико-методологічні засади створення підручників розробили українські вчені В.П. Андрущенко, Ю.П. Єврешко, О.П. Євтух, Г.О. Козлакова, О.П. Сердюк.Ряд

дослідників вбачають в комплексному інтегративному підході успішне розв'язання проблеми створення підручника, що відповідає змісту й меті вищої освіти України.

Яких вихідних положень варто дотримуватись сучасним авторам при формуванні змісту підручника та посібника для вищої школи? За якими показниками слід обирати підручник? Яким вимогам має відповідати добротний підручник чи посібник для студентів, зокрема, економічних спеціальностей? Якою має бути структура підручника? Сучасний підручник чи посібник для вищої школи має представляти матеріал для викладання та самостійного опрацювання, відповідно упорядкований за допомогою описів і пояснень, наочних схем, графіків, таблиць. Позитивним є аудіо супровід представленої графічно інформації.

Сучасний посібник має полегшувати студенту пізнавальну роботу, звільняючи його від необхідності постійно нотувати лектора, а також надаючи можливість повертатись до опрацьованого матеріалу з метою повторення. Наприклад, інформативний глосарій з тлумаченням слова чи виразу іноземною мовою, розміщений в посібнику, запобігає необхідності повсякчас звертатись до словника, що економить час і зусилля студента.

Навчальна література має ознайомлювати з методами й прикладами моделей робіт, які студенти будуть в подальшому виконувати самостійно. Так, навчаючи студентів вести поточну документацію, наприклад, замовлення на продукцію чи супроводжуючий лист, бажано розмістити зразок зазначених документів. Це створює базу для подальшого користування матеріалом, можливо, через декілька років після вивчення курсу іноземної мови.

Якісний підручник має спрямовувати самостійну позааудиторну роботу студентів, здійснюючи синтез вже знайомого й нового матеріалу на різних рівнях узагальнення. Приміром, комунікативні ситуації стимулюють практичне застосування раніше вивченого лексичного та граматичного матеріалу, сприяють формуванню мовленнєвої компетентності.

Варто зазначити, що навчальну літературу має характеризувати стабільність, іншими словами, здатність служити протягом 5-10 років без значних змін. Це не лише економія коштів, а й показник якості.

Сучасний підручник має бути багатофункціональним. Перш за все, він виконує освітню функцію, задовольняючи пізнавальні потреби студента як в процесі освоєння та закріплення навчального матеріалу, так і для його самостійного опанування. В межах освітньої функції підручник повинен забезпечувати систематизацію набутих знань та передбачати можливість самоконтролю. Бажано, щоб у підручнику були розміщені матеріали для контролю знань (питання, тести, вправи). За таких умов він стане в пригоді при підготовці до заліку чи іспиту.

Зміст підручника повинен відповідати змісту навчальної програми, яка затверджується Міністерством освіти і науки. Авторський посібник має також відповідати навчальній програмі, приміром, факультативного курсу, що затверджується науковою радою навчального закладу. Треба зауважити, що в підручниках, які видані в Сполучених Штатах Америки чи Великій Британії, червоною стрічкою проходить ідея патріотизму, матеріал обов'язково підкріплюється позитивними прикладами з національної історії, економіки чи будь-якої іншої сфери життя. На жаль, на сьогоднішній день в Україні не всі автори приділяють увагу цьому питанню.

Проте, виховна функція навчальної літератури також має бути реалізована через зміст підручника. Оскільки він впливає на світогляд молодого людини, її ставлення до вибраної професії, моральні, естетичні та, не в останню чергу, патріотичні почуття, підручник сприяє формуванню всебічно розвинутої

особистості, котра зможе творчо підходити до виконання професійних і життєво важливих завдань.

Розвивальна функція підручника реалізується через вплив на інтелектуальний розвиток студентів – пам'яті, мислення, уваги, мовлення, уяви, здібностей тощо. Так, у процесі роботи з підручником має здійснюватися розвиток критичного мислення, здатність формулювати запитання, аргументувати власну точку зору, вести дискусію, діалог тощо

Сутність інтегративної функції в тому, щоб у навчальній літературі реалізувався принцип інтеграції професійних і соціально-гуманітарних дисциплін. Принцип синтезу спеціальних та соціально-гуманітарних дисциплін забезпечує ефективне застосування навчального посібника на практиці.

Інформаційна функція полягає в тому, що навчальна література має відігравати роль найповнішого джерела інформації, до якого студент повсякчас звертається, щоб отримати необхідні дані (відомості).

Матеріал повинен бути викладеним на основі першоджерел, що забезпечує його об'єктивність та актуальність. Коли доступ до наукової інформації затруднений (через брак необхідних коштів, вільного часу і, нерідко, фізичних можливостей), ця функція набуває особливого значення.

Мотиваційна функція реалізується через змістове наповнення – поданий матеріал повинен мати певну “інтригу”, що зацікавлює студентів і викликає бажання дізнатися відповідь на оригінальне запитання. В цьому контексті бажано передбачити завдання, що створюють мотивацію до активної пізнавальної діяльності, самостійної творчої праці з використанням нормативної та довідкової літератури. Мотивація пізнавальної активності, в свою чергу, сприяє формуванню навичок професійного спілкування через збільшення лексичного запасу студента.

Таким чином, багатофункціональність є однією з найбільш значимих вимог до сучасного підручника чи посібника. Водночас, ця вимога є вагомим умовою для створення оптимальної навчальної літератури для вищої школи. Якість засвоєння матеріалу залежить і від структури підручника, збалансованості та системності його змісту. Проблема правильного структурування підручника є наразі актуальною.

В додатку 1 до наказу МОНУ 27.06.2008 № 588 [2] відображена система побудови підручника для вищої школи, що передбачає: □

1. Змістову таблицю для швидкого орієнтування в книжковому просторі.

2. Вступ, що має визначити роль та завдання дисципліни в підготовці фахівця, сформулювати задачі, що стоять перед студентом і в розв'язанні яких пропонується підручник чи посібник має відігравати провідну роль.

3. Основний текст – “...це дидактично та методично оброблений і систематизований автором навчальний матеріал” [2]. Тексти повинні бути об'єктивними, науково та методично обґрунтованими, витриманими в певній логічній послідовності. Текст підручника має не ретранслювати наукові дані, а навчати способам самостійного опанування знаннями та поповнення їх. Він має поступово перетворюватись в інтелектуальний самовчитель, бути орієнтиром для навчальних здібностей студента.

4. Апарат організації засвоєння – питання, тексти, задачі, завдання, інструктивні матеріали тощо, має на меті, перш за все, полегшити самостійну роботу студента, надати йому змогу не тільки засвоїти теоретичний матеріал, а й набути практичних навичок і перевірити їх.

5. Ілюстративний апарат, який підсилює емоційний, естетичний, пізнавальний вплив навчального матеріалу, допомагає студенту краще засвоїти додаткову інформацію.

6. Бібліографічний опис, що містить список використаних джерел та рекомендовану літературу для поглибленого вивчення курсу.

7. Довідковий апарат, що являє собою сукупність визначених термінів та понять, розуміння яких забезпечує свідоме засвоєння змісту навчального матеріалу. У підручнику чи посібнику також має бути представлено іменний покажчик з переліком і характеристикою імен, що зустрічаються в книзі. Прикладом може бути глосарій, про що ми зазначали раніше.

8. Додатки, які збагачують зміст підручника, доповнюють та ілюструють матеріал, гармонійно вписуючись в основний зміст, надають можливість перевірити засвоєні знання, розвивають здатність до самостійної творчої роботи та самоконтролю.